

1. poglavje

Življenje

DELEUZE JE SAM O SEBI DEJAL, »da so življenja profesorjev le redko zanimiva« (*Pp*, str. 188). A za profesorjem se večkrat skriva mislec, sam Deleuze pa se je navduševal nad življenji mislecev. Če pristajamo na to, da vsako življenje osmišljajo potovanja, potem drži, da so življenja mislecev le stežka vznemirljiva. Vendar misel ne predpostavlja potovanj, ki bi bila prostorsko ekstenzivna, temveč jo zanima le njihova intenziteta – takšne pustolovščine so zato še toliko čudovitejše, premiki še toliko silovitejši, preobrazbe pa še toliko skrivnejše. Zato je bil Deleuze eden redkih ljudi, ki so dosegli tisto skrajno točko, kjer eksistence ni več mogoče razločiti od misli, kar gre tako daleč, da ena že prehaja v drugo: življenje postane povsem filozofsko, filozofija pa popolnoma zavezana življenju.

Zato se torej ne smemo bati filozofskega razumevanja nekega življenja, češ da se kontingence in singularnost izkustva ne bi smele podrežati nikakršni pojmovnosti. A morda je edina naloga filozofije prav to, da izkustvo povzdigne na raven pojmovnosti, da bi iz njega izluščila logiko. Logika nekega življenja je logika drame, vsaka drama pa vsebuje niz trenutkov. Vsi ti trenutki si sledijo in skupaj oblikujejo pustolovščine nekega življenja, ki pa že od vsega začetka soobstajajo, vsaj virtualno. Deleuzu se je zdelo povsem upravičeno, da gre znova po sledi Nietzschejevega življenja, tako da nanj aplicira tri metamorfoze iz njegovega dela *Tako je govoril Zaratustra*: »kako duh postane kamela, kako kamela postane lev in kako lev naposled postane otrok« (*N*, str. 5–16; *Ni*, str. 5–15): Kamela je žival, ki nosi tovor uveljavljenih vrednot, a jih nosi v puščavo in se tam prelevi v leva; lev podira kipe in je vodilni kritik vseh uveljavljenih vrednot; otrok pa pomeni igro in nov začetek, predstavlja ustvarjalca novih

vrednot. In nič manj upravičeno se ne zdi na podoben način osvetliti Deleuzovo življenje tako, da nanj apliciramo »triadno strukturo drame«, kakršno je izoblikoval sam v *Razliki in ponavljanju*, saj ta struktura v enaki meri definira pustolovščine jaza kot tudi zgodovino časa, torej zgodovino nekega določnega duha kot tudi zgodovino duha samega (*DR*, str. 119–126; *PR*, str. 162–165): preteklost oziroma tisto, kar je bilo prej, je tisti trenutek, ko je podoba dejanja še vedno »prevelika zame«, in dokler jo bom tako doživljal, me bo vedno znova pahnila nazaj v preteklost (nisem namreč še začel živeti, saj je pravo življenje še pred menoj); sedanjost oziroma cezura je trenutek »preobrazbe jaza«, ko podvojeni jaz postane sposoben za delovanje (jaz je razpet med tisto, kar se je že zgodilo, in tisto, kar se šele ima zgoditi, saj je že prepozno za umik, hkrati pa še prezgodaj za zmagoslavje); in nazadnje, prihodnost oziroma potem je trenutek, ki izhaja iz zgoščenega delovanja, ko je ustvarjanje nekega dela prežeto z »razblinjenjem jaza« (jaz se razblini v nastajajočem delu kot vnovični začetek oziroma vnovično stvarjenje sveta).

*

Gilles Deleuze se je rodil 18. januarja 1925 v 17. pariškem okrožju.¹ Njegov starejši brat Georges se je rodil tri leta prej. Njun oče Louis Deleuze je bil po poklicu inženir in podjetnik, ki ga je gospodarska kriza v tridesetih letih preteklega stoletja prisilila, da se je zaposlil v neki tovarni zračnih plovil. Bil je mož desničarskih nagnjenj, blizu mu je bila ideologija nacionalističnega gibanja *Croix-de-Feu*² in tako kot vsi v

¹ Za večino biografskih podatkov o Gillesu Deleuzu, ki so nam danes na voljo, se moramo zahvaliti trudu Françoisa Dossa. Glej F. Dosse, *Gilles Deleuze et Félix Guattari. Biographie croisée*, La Découverte, Pariz 2007.

² Croix-de-Feu oziroma Ognjeni križi je bilo francosko nacionalistično gibanje v obdobju med svetovnima vojnama, ki ga je vodil polkovnik François de la Rocque (op. prev.).

njegovem neposrednem okolju je tudi on sovražil Juda Léona Bluma, ki je nekoliko pozneje postal predsednik francoske vlade. Njuna mati Odette Camaüer je bila gospodinja, enakih političnih nazorov kot njen mož. Tako kot on je bila tudi ona leta 1936 ogorčena nad vdorom ljudstva na položaje, ki so bili dotlej pridržani za elito. Ko je izbruhnila vojna, je bila vsa družina Deleuze na počitnicah v Deauvillu. Starša sta tedaj sklenila, da bosta Gillesa pustila v nekem tamkajšnjem internatu, kjer naj bi nadaljeval šolanje. Šolsko leto, ki ga je preživel v enem dijaških domov v Deauvillu, je bilo zanj priložnost, da se je prvič izmaknil svojemu družinskemu okolju.

V Deauvillu je Deleuze, dotlej zgolj povprečen učenec, ki je pri pouku le s težavo prikrival svojo zdolgočasnost, spoznal mladega profesorja francoščine Pierra Halbwachsa, ki mu je zanosno odpiral vrata v svet francoske književnosti. Ko se je naslednje leto vrnil v Pariz, je spet začel obiskovati gimnazijo Carnot: takrat je odkril filozofijo in kmalu je postal blesteč učenec. Skupaj z vrstnikoma Michelom Tournierom in Pierrom Klossowskim je bil od leta 1943 dalje redno vabljen na desetdnevna študijska srečanja, ki jih je prirejela Marie-Magdeleine Davy in so potekala na velikem posestvu nedaleč od Pariza, nato pa tudi na redna mesečna srečanja pri Marcelu Moréju v njegovem pariškem stanovanju; na obeh krajih so se tedaj zbirala najpomembnejša intelektualna imena tistega časa (Léopold Sédar Senghor, Gaston Bachelard, Maurice de Gandillac, Jean Wahl, Jean Hyppolite, Michel Butor, Georges Bataille, Alexandre Kojève, Jean-Paul Sartre ...). Že tedaj je s svojo izjemno inteligenco v marsičem prekašal svoje prijatelje in pritegnil pozornost starejših. Zdelo se je, da si je Deleuze med njimi našel novo življenjsko okolje, še zlasti potem, ko mu je julija 1944 umrl brat. Georges se je vpisal na vojaško akademijo Saint-Cyr, kjer se je šolal za častnika, a je bil hkrati dejaven v odporiškem gibanju in so ga prijeli Nemci. Umrl je kot ujetnik v enem od transportov na poti v Nemčijo. Čeprav je Deleuza

bratova smrt globoko pretresla, se je po njej le še bolj oddaljil od svoje ožje družine: nikakor ni prenašal izključujočega poveličevanja svojega brata, junaka in mučenca, ki mu je bilo edinemu namenjeno občudovanje njegovih staršev. In čeprav je bil primoran pri njih živeti, si je tedaj že našel lastnega junaka: Jean-Paula Sartra.

O mladem Deleuzu se je že tisti čas šušljalo, da bo postal »novi Sartre«. A do nadaljnjega je mladenič ostal privržen občudovanju dela svojega vzornika – dela, ki je bilo »zanj preveliko«. Ko je Sartre leta 1943 objavil *Bit in nič*, je Deleuze njegovo knjigo vso zimo znova in znova strastno prebiral, telo mu je drevenelo od mraza, njegov um pa je žarel. »V dolgih nočeh si v njej izvedel marsikaj o pravi naravi misli in svobode« (*ID*, str. 10). V prvih Deleuzovih besedilih, ki jih je že tedaj odlikovala filozofska izvirnost, je mogoče zaznati precejšen Sartrov vpliv. In četudi se je ta pozneje umaknil v ozadje, Deleuze Sartra nikoli ni povsem zavračal. Po opravljeni maturi so postajala njegova prijateljska in tudi intelektualna poznanstva vse bolj razvejana. Na pariški gimnaziji Louis-le-Grand je obiskoval priprave na študij na *École normale supérieure*,³ kjer sta ga poučevala dva od najuglednejših francoskih poznavalcev zgodovine filozofije, Ferdinand Alquié in Jean Hyppolite. Toda Deleuze se je znal izmakniti sponam stroge avtoritete priznanih izvedencev za Descartesa, Kanta in Hegla ter tudi sponam akademske discipline, imenovane zgodovina filozofije. Omenjenih profesorjev se je pozneje spominjal z grenko ironijo, čeprav se je imel prav njima zahvaliti za svojo izjemno filozofsko izobrazbo, o kateri njegove poznejše knjige ne puščajo nobenega dvoma. Toda kljub

³ *École normale supérieure* sodi med elitne francoske visoke šole, t. i. »grandes écoles«. Med pogoji za vpis nanje so opravljeni dveletni »pripravljalni tečaj«, ki jih je po opravljeni maturi mogoče obiskovati na peščici francoskih gimnazij (op. prev.).

neverjetnim sposobnostim, ki so se zdele za njegovo starost kar preuranjene, vseeno ni opravil sprejemnih izpitov, da bi se lahko vpisal na École normale supérieure. Začel je študirati na pariški Sorboni, kjer je obiskoval predavanja Martiala Gueroult, še enega velikega poznavalca zgodovine filozofije, in se študijsko povezal z majhno skupino prijateljev, med katerimi velja omeniti Jean-Pierra Bambergerja, François Châteleta in Clauda Lanzmanna. V tistem obdobju so se njegova filozofska nagnjenja določneje izrazila in njegova misel je zorela. Leta 1947 je zagovarjal svoje diplomsko delo o Davidu Humu, v katerem je predstavil izvirno pojmovanje empirizma, leta 1948 pa je z odliko opravil tudi državni izpit za profesorja, na katerem je izkoristil priložnost, da je lahko ovrednotil in zagovarjal pomen Bergsonove filozofije. Postal je profesor filozofije na gimnaziji v Amiensu. Ko mu je leta 1950 umrl oče, se je odselil iz materinega stanovanja, da bi se pridružil Michelu Tournieru, ki je prebival v nekem hotelu na Île Saint-Louis, kjer je tudi sam najel sobo. Tam je ostal sedem let. Odhod od doma je zanj pomenil cezuro, začelo se je njegovo potovanje.

*

Odtlej je Deleuze poučeval filozofijo na več gimnazijah. V Amiensu (med letoma 1948 in 1952), v Orléansu (med letoma 1952 in 1955) in nato v Parizu (med letoma 1955 in 1957), povsod pa je veljal za zavzetega in duhovitega profesorja, ki se na svoje ure pripravi skrbno in natančno, sam pri sebi dolgo ponavlja, kar bo povedal, ko pa se naposled znajde za katedrom, daje vtis, da improvizira. Njegov svojstveni ton in humor, njegov pristop k učni snovi, ki je bil obenem strog in izviren, njegovo nenehno vzporejanje klasičnih mislecev s sodobnimi, njegova ljubezen do literature in umetnosti, vse te posebnosti so pri njegovih učencih spodbujale navdušenje za filozofijo, marsikdo med njimi pa se je pozneje z njo ukvarjal celo poklicno. In če je Deleuze pozneje dejal, da »je treba